

B O E K E N

De Tegenstemmer

Bert Middel bespreekt: Jan Marijnissen, *Tegenstemmen. Een rood antwoord op paars*. Amsterdam: Veen, 1996.

In mei 1994 maakte de Socialistische Partij haar – zeker in eigen kring – langverwachte entree in de Tweede Kamer. Partijvoorzitter Jan Marijnissen en partijactivist Remi Poppe vormen vanaf dat moment de eerste SP-fractie in ons parlement. Een jaar later kwam daar een Senaatszetel bij. De ontwikkelingsgeschiedenis van de SP is overigens opmerkelijk. Voortkomend uit een wirwar van sektarische groepjes en hun afsplitsingen, die elkaar de loef afstaken in ideologische zuiverheid aangaande het marxisme-leninisme, slaagde de SP erin een stevige partijorganisatie op poten te zetten met dwarsverbindingen naar allerlei actiecomite's, huurdersorganisaties en lokale gezondheidscentra. Het praktische socialisme van alledag kreeg handen en voeten, hetgeen de SP in verscheidene gemeenten een groeiend aantal raadszetels opleverde.

De oorspronkelijke maoïstische conceptie van de SP-politiek, waarin de 'massalijn' het beginsel was op basis waarvan de partij leiding kon geven in de klassenstrijd, evolueerde tot een praktisch-populistisch actiesocialisme. De SP en de aan haar gelieerde actiecomite's wierpen zich op als de 'stem des volks'. De SP was al partij-in-actie toen de PvdA in het tijdperk-Van der Louw zich als zodanig presenteerde en is het – in tegenstelling tot de PvdA – altijd gebleven. De

SP koos bewust voor het populisme, of in de woorden van Jan Marijnissen – sedert jaar en dag de spelverdeler, Ausputzer en spits van de SP – in een Groene-interview uit 1974: 'Het gaat er niet om wat wij vinden, maar wat de mensen van ons willen'.

De SP kent inmiddels een stevige partijorganisatie met vrijgestelde bestuurders, behoort qua ledental tot de grotere partijen en lijkt het democratisch-centralisme als organisatiebeginsel verlaten te hebben. De deuren van de partij zijn op een kier gezet en de ramen staan open. Er rest geen zweem van angst voor de klassevijand.

Positiebepaling

In de jaren tachtig onderscheidde de SP zich uitdrukkelijk van andere linkse partijen in haar opvattingen over feminisme en buitenlandse werknemers. Terwijl bijvoorbeeld de CPN feminiseerde en de klassenstrijd op één lijn zette met vrouwenemancipatie, bleef de SP van mening dat arbeidersvrouwen niet door hun man onderdrukt worden, maar samen met hun man door de bazen uitgebuit worden. Het feminisme zou de tegenstellingen tussen mannen en vrouwen aanwakken, waardoor de aandacht van de klassenstrijd wordt afgeleid waar uiteindelijk het kapitalisme zijn voordeel mee behaalt. Aldus een SP-brochure uit 1980. Enkele jaren later ontstond veel ophef over een andere brochure, waarin buitenlanders de keuze krijgen tussen 'ondersteunde' remigratie of integratie in de Nederlandse samenleving. Tien jaar later blijken tal van politici uit onverdach-

te hoek soortgelijke opvattingen te huldigen en niemand spreekt er schande van. Integendeel zelfs.

Anders dan aangekondigd bij de entree van de SP in politiek-Den Haag, heeft de SP-fractie zich toch enigszins 'aangepast' aan de Binnenhofse subcultuur, overigens zonder daarin ten onder te gaan. Dit uit zich bijvoorbeeld in de aanwezigheid van SP-werkkamers in het Kamergebouw (dat wilde men aanvankelijk niet) en de collegiale wijze van omgaan met andere Kamerleden. Net als de 'traditionele' partijen besteedt ook de SP veel aandacht aan wetgeving, procedures en stemmingen. Voorzover er bij stemmingen in het parlement sprake is van 'blokvorming', zit de SP vrijwel altijd in het progressieve blok. Fractievoorzitter Marijnissen is kampioen-vragensteller en blinkt uit in het parlementaire handwerk. Via interventies, het stellen en bovenal herhalen van vragen en uitlokking van interrupties, sprokkelt hij een aanzienlijke hoeveelheid spreektijd bijeen. Hij beheerst de retoriek als bijna geen ander en weet het 'arbeideristische' vertrekpunt van zijn partij meer dan eens in constructieve politiek om te zetten. Hij zoekt daarbij coalities met ongeacht welke democratische partij en juist dat aspect bezorgt hem krediet. Niet voor niets scoort hij hoog in de hitlijsten van wie zich de beste politici mogen noemen. Zorg en arbeid zijn zijn speerpunten. Bij de zorg liep hij voorop in de strijd om de vervanging van het kunstgebit terug in het ziekenfonds te krijgen. Ook verwierf hij alom steun voor zijn plan een fonds in te stel-

B O E K E N

len voor asbestslachtoffers.

Het valt bij spreekbeurten voor afdelingen van de PvdA telkens weer op dat Marijnissen bij de PvdA-achterban goed ligt. Geheel en al in de lijn van voorheen Bakker (CPN) en Van der Spek (PSP) is ook hij iemand die het toch maar 'mooi kan zeggen'. Het is het voordeel van Marijnissen dat hij het cynisme van Bakker en het verongelijkt van Van der Spek mist. Het gelijk-van-links klinkt altijd prachtig, maar daarmee is het nog niet verwezenlijkt.

Antwoord

Na meer dan twintig jaar politiek activisme en twee jaar parlementair handwerk, heeft Jan Marijnissen dat gedaan waarvoor hij in zowel het actiewezen als de Tweede Kamer geen ruimte en tijd heeft. Hij heeft zijn integrale visie op de stand der dingen in de vorm van een boodschap te boek gesteld. De titel is 'Tegenstemmen' en daarmee misleidend, want de SP mag het imago koesteren dat zij de Tegen(-stemmende) Partij is, de praktijk laat, zoals hiervoor uiteengezet, een genuanceerder beeld zien. De ondertitel van het boek is 'een rood antwoord op paars', maar in feite gaat het om een afrekening met het (neo-)liberalisme, waar – in de optiek van Marijnissen – de sociaal-democratie zich voor een groot deel aan uitgeleverd heeft. Hij beschrijft uitvoerig de teloorgang van de sociaal-democratie, die geleid heeft tot wat de PvdA in zijn ogen nu is: een conservatieve, conformistische partij, waarin de sociaal-democraten zijn verdreven door de sociaal-technocraten. Gelardeerd met tal

van bijeengeraapte feiten, citaten en voorvallen, bewijst Marijnissen zijn gelijk. Hij ziet daarbij echter het belangrijkste over het hoofd: de PvdA is anders dan de SDAP van voor het Beginselprogramma van 1937, niet een partij die een volstrekt gesocialiseerde samenleving nastreeft. De PvdA is vooral de partij van de Verzorgingsstaat, van het Kapitalisme-met-een-menselijk gezicht en daarbij door de echte tegenkrachten soms gemarginaliseerd tot een correctiefactor op de tucht van de markt. Indien de PvdA, gelijk de SP, zich op de klassieke socialistische theorie was blijven baseren, had Marijnissen een punt gehad. Zijn probleem is echter dat de echte Partij van de Arbeid een andere is dan die welke hij in gedachten heeft.

Marijnissen wil met zijn boek een bijdrage leveren aan het doorbreken van het taboe op het stellen van fundamentele vragen bij het heersende politiek-economische systeem. Gezegd moet worden dat dit hem goed afgaat. Wat af en toe ontbreekt zijn de antwoorden, die toch gegeven moeten worden als je – zoals Marijnissen – de stap zet van een tegenstem naar een 'tegenwicht', zodat een 'tegenmacht' kan ontstaan. Marijnissen blijft teveel steken in de analyse, zonder een passende remedie beschikbaar te hebben. Zijn diagnoses zijn vaak treffend, maar soms lijken de aangereikte medicijnen erger dan de kwaal. Maar als Marijnissen ingaat op de betekenis van de publieke moraal, die niet teruggebracht mag worden tot alleen het geïndividualiseerde burgermansfatsoen, blijkt hij wel degelijk een

politicus-met-een-visie te kunnen zijn. Daarbij onderschrijft hij de betekenis van de ethiek voor de samenleving als geheel en de politiek en politici in het bijzonder. Dat moet een ware sociaal-democraat, die toch al geteisterd wordt door de invloeden van het doorgesloten marktdenken, als muziek in de oren klinken. Marijnissen is dan geen tegenstemmer of tegenstander, maar een bondgenoot van onze beweging, die zich van oudsher beroept op een mensbeeld dat in verdergaande termen wordt omschreven dan louter produceren en consumeren.

Fundamentele kritiek op het liberalisme

Ook in het laatste hoofdstuk – over 'de onvermijdelijkheid van een alternatief' overstijgt Marijnissen het niveau van pamflet-tisme. Hij richt zich hier tot de filosoof Bolkestein en dient hem van repliek in het formuleren van wat de werkelijke verantwoordelijkheid van het individu in de samenleving is. Uitgangspunt daarbij is dat de mens de maat van alle dingen is en dat de menselijke maat derhalve maatgevend moet zijn voor de inrichting van de samenleving. Dat staat pal tegenover het liberalisme, dat weliswaar in theorie de individuele waardigheid centraal stelt, maar deze in de praktijk maar al te gauw laat mangelen door de vrije economische krachten die van datzelfde liberalisme ruim baan krijgen.

Jan Marijnissen heeft al met al een lezenswaardig en leesbaar boek geschreven. Zijn argumentatie is weliswaar nu en dan simp-

B O E K E N

listisch, maar vaker nog snijdt zij wel hout.

Voor sociaal-democraten zou het goed zijn om meer dan nu het geval is de discussie met hem aan te gaan. Marijnissen – en met hem de SP – is meer dan een hor-

zel van de linkse beweging en ook meer dan louter een electorale dreiging. Een bondgenoot van de sociaal-democratie zal hij nooit worden, maar hij verdient het wel om ook in onze kring serieus genomen te worden.

BERT MIDDEL
is lid van Tweede-Kamerfractie van de PvdA

